

АНОТАЦІЯ

Бацула Н. В. Розвиток професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи початкової школи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2025.

Дисертацію присвячено актуальній проблемі розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи початкової школи.

Зміни, що відбуваються в системі освіти в Україні, пов'язані з глобалізацією освітніх систем, зокрема, стрімкий розвиток цифровізації та різноманітних видів комунікації, перехід до масового використання дистанційних і змішаних форм навчання, зміни у нормативно-правовій базі освіти суттєво вплинули на вимоги до професійної компетентності вчителів початкових класів. Переважна більшість цих вимог відображена в Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», концепції Нової української школи, професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», Положенні про атестацію педагогічних працівників тощо. Зазначимо, що методична компетентність вчителя початкових класів є важливою складовою його інтегральної професійної компетентності, вимоги до неї зазнали суттєвих змін у новітній період розвитку освіти в Україні, що підсилює актуальність цього дисертаційного дослідження.

Учителі є найважливішими агентами змін у процесі здійснення реформ, метою яких є трансформація національної системи освіти в контексті надання якісних освітніх послуг здобувачам освіти. Подвійна роль учителя як суб'єкта й об'єкта реформування робить розвиток його професійної компетентності нагальним питанням часу, що відображено у значній кількості наукових і методичних джерел. Зокрема, акцент робиться на поліпшенні професійної компетентності вчителя, у тому числі вчителя

початкових класів у процесі підвищення кваліфікації. У роботі ґрунтовно проаналізовано теоретичні й методичні здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених за зазначеними напрямками, зокрема, щодо формування професійної компетентності вчителів початкових класів, зокрема у системі методичної роботи. Доведено, що ці питання недостатньо висвітлені в сучасній науковій літературі, особливо в контексті підготовки вчителя початкових класів до впровадження основних положень Концепції НУШ. Значна увага приділена також впливу цифровізації як глобальної тенденції у розвитку освіти на формування професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи. Шляхом аналізу останніх психолого-педагогічних досліджень у роботі доведено, що сьогодні серед науковців немає єдиного бачення щодо розвитку професійної компетентності вчителів, зокрема вчителів початкових класів у системі методичної роботи в умовах перманентного реформування системи освіти, світової пандемії COVID-19, воєнного стану тощо, що підсилює актуальність представленого дослідження.

На основі аналізу поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників на структуру професійної компетентності, у тому числі в контексті предмета дослідження та на основі власного практичного досвіду автора, надано визначення поняття *професійна компетентність вчителя початкових класів*, яке трактується як певний набір знань, умінь, навичок та інших диспозицій, що дозволяють надавати якісні освітні послуги здобувачам освіти першого рівня освіти згідно з національною рамкою кваліфікацій України. У дослідженні сформульовано також визначення терміна *професійна компетентність вчителя початкових класів у системі методичної роботи початкової школи*, яка розглядається як необхідність удосконалення вчителем професійних знань, умінь, навичок та інших диспозицій згідно з положеннями концепції освіти протягом життя виходячи з результатів самооцінювання ним власної професійної компетентності та зовнішнього оцінювання результатів його діяльності. Теоретично доведено,

що процес розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи ґрунтується на методологічних підходах: системному, компетентнісному та адаптивному.

У дослідженні визначено структуру та зміст професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи. У роботі науково обґрунтовано та розроблено авторську модель розвитку професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи початкової школи. Її мета – розвиток професійної компетентності вчителя початкових класів у системі методичної роботи за рахунок застосування певної методичної системи. Виходячи з поставленої мети, реалізація моделі передбачає вирішення таких завдань: залучення спеціалістів суміжних професій до співпраці з методичним об'єднанням, організація освітнього процесу на діалогічній основі; апробація, адаптація нових інноваційних технологій, освітніх онлайн ресурсів для забезпечення індивідуального вектора рівня розвитку професійної компетентності вчителя початкових класів у системі методичної роботи тощо. Модель складається з таких компонентів: концептуально-цільовий, змістовий, технологічний, адаптивно-результативний. Окрему увагу було приділено: створенню умов для розвитку професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій та *віртуального інтерактивного методичного кабінету* (який розміщено на онлайн-платформі Genially, що дозволяє організувати інформаційно-методичний супровід педагогів за допомогою мережевих ресурсів); реалізації забезпечення індивідуальної траєкторії методичної роботи початкових класів (упровадження спецкурсу «Розвиток професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи»). Усе зазначене є похідною впровадження вищезазначеної моделі.

Важливим здобутком дисертаційного дослідження є розроблений інструментарій визначення рівня розвитку професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи початкової школи. Зокрема, це

розроблені та теоретично обґрунтовані факторно-критеріальні моделі: аналізу стану методичної роботи щодо розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів; оцінювання рівня розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи. Зазначені моделі дозволяють кількісно виміряти результати роботи закладу освіти щодо формування відповідних компетентностей, що дозволяє суттєво поліпшити процес надання якісних освітніх послуг. Факторно-критеріальні моделі були використані для підтвердження ефективності розробленої авторської моделі розвитку професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи початкової школи в процесі педагогічного експерименту.

Ефективність розробленої та теоретично обґрунтованої моделі розвитку професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи початкової школи була доведена в процесі проведення класичного педагогічного експерименту. Педагогічний експеримент дозволив підтвердити припущення, що рівень розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи підвищиться через упровадження відповідної моделі за рахунок застосування певної методичної системи. Проведений аналіз отриманих експериментальних даних довів, що загальні показники параметрів визначення ефективності в ЕГ підвищилися на 14,5 %, зокрема за першим параметром – ступінь забезпечення умов методичної роботи – приріст становить 0,03, за другим параметром – ступінь досягнення мети методичної роботи – 0,02, за третім параметром – ступінь прояву результативності діяльності вчителя початкових класів – 0,03. Саме тоді параметри визначення ефективності КГ підвищилися відповідно на 0,01; 0,01; 0,01. Загальна оцінка параметрів КГ підвищилася на 5,4 %. Було констатовано, що загальні показники рівнів розвитку сформованості критеріїв професійної компетентності змінилися: за інформаційно-технологічним критерієм збільшився відсоток респондентів у КГ на 13,4 %, в ЕГ на 35,3 %; за адаптивно-діяльнісним критерієм збільшився відсоток респондентів у КГ на 10 %, в ЕГ на 18 %; за комунікативно-педагогічним

критерієм збільшився відсоток респондентів у КГ на 8 %, в ЕГ на 16,8 %; за аналітико-рефлексивним критерієм збільшився відсоток респондентів у КГ на 7,7 %, в ЕГ на 22 %. Отже, в ЕГ виявлена позитивна динаміка за рівнями сформованості критеріїв професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи. Суттєвої динаміки в контрольних групах не виявлено. Аналіз результативності експерименту передбачав застосування методів математичної статистики. Для вірогідності результатів педагогічного експерименту було застосовано статистичний критерій Пірсона χ^2

Результатом наукової розвідки є забезпечення вчителів початкових класів дієвою моделлю розвитку професійної компетентності вчителів у системі методичної роботи початкової школи, яка може бути використана для їхнього саморозвитку; окресленням шляхів оптимізації роботи методоб'єднань учителів початкових класів; спецкурсом, що може бути реалізований на курсах підвищення кваліфікації тощо. Слід зазначити, що в результаті проведених наукових пошуків констатовано необхідність подальшого посилення уваги до наукових досліджень у сфері розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів у системі методичної роботи початкової школи.

Практичне значення отриманих результатів наукового дослідження полягає в тому, що розроблено спецкурс «Розвиток професійної компетентності вчителів початкових класів в системі методичної роботи»; віртуальний інтерактивний методичний кабінет, що дозволяє організувати інформаційно-методичний супровід вчителів початкових класів за допомогою інтерактивної онлайн-платформи Genially (теоретична й практична допомога вчителям початкових класів в організації методичної роботи в закладі освіти щодо підвищення рівня їхньої професійної компетентності).

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, учитель початкових класів, педагогічні умови, адаптація, система, методична робота, модель, параметри, фактори, критерії, факторно-критеріальна модель.

ABSTRACT

Batsula N. V. Development of Professional Competence of Teachers within the System of Methodological Work in Primary School. – Qualification scientific work presented as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 2025.

The dissertation is devoted to the urgent problem of development of the professional competence of primary school teachers in the system of methodological work of primary school.

The changes taking place in the education system in Ukraine due to the globalization of educational systems, in particular the rapid development of digitalization and various types of communication, the transition to the mass use of distance and blended learning, and changes in the regulatory framework of education have significantly affected the requirements for the professional competence of primary school teachers. The vast majority of these requirements are reflected in the Laws of Ukraine “On Education” and “On General Secondary Education,” the concept of the New Ukrainian School, the professional standard “Teacher of a General Secondary Education Institution,” the Regulation on the Certification of Teachers, etc. It should be noted that the methodological competence of primary school teachers is an important component of their integral professional competence, and the requirements for it have undergone significant changes in the modern period of education development in Ukraine, which enhances the relevance of this dissertation.

Teachers are the most important agents of changes in the process of implementing reforms aimed at transforming the national education system in the context of providing quality educational services to students. The dual role of the teacher as a subject and object of reform makes the development of their professional competence an urgent issue, which is reflected in a significant number of scientific and methodological sources. In particular, the emphasis is placed on

improving the professional competence of teachers, including primary school teachers in the process of professional development. The paper thoroughly analyzes the theoretical and methodological achievements of domestic and foreign scientists in these areas, such as the formation of professional competence of primary school teachers, in particular in the system of methodological work. It is proved that these issues are insufficiently covered in the modern scientific literature, especially in the context of preparing primary school teachers to implement the main provisions of the NUS Concept. Considerable attention is also paid to the impact of digitalization as a global trend in the development of education on the formation of primary school teachers' professional competence in the system of methodological work. By analyzing the latest psychological and pedagogical research, the paper proves that today there is no common vision among scientists regarding the development of professional competence of teachers, particularly primary school teachers in the system of methodological work in the context of permanent reform of the education system, the global COVID-19 pandemic, martial law, etc.

Based on the analysis of the views of domestic and foreign researchers on the structure of professional competence, including those in the context of the subject of the research and on the basis of the author's own practical experience, the author defines the concept of “professional competence of primary school teachers”, which is interpreted as a certain set of knowledge, skills, abilities and other dispositions that allow providing quality educational services to students of the first level of education according to the national qualifications framework of Ukraine. The study also formulates a definition of the term “primary school teacher's professional competence in the system of methodological work of primary school”, which is considered as the improvement of professional knowledge, skills and other dispositions by a teacher in accordance with the provisions of the concept of lifelong learning based on the results of self-assessment of his/her own professional competence and external evaluation of the results of his/her activities. It is theoretically proved that the process of developing

the professional competence of primary school teachers in the system of methodological work is based on methodological approaches: systemic, competence and adaptive.

The study defines the structure and content of primary school teachers' professional competence in the system of methodological work. The paper scientifically substantiates and develops a model for the development of teachers' professional competence in the system of methodological work of primary school. Its purpose is to develop the professional competence of primary school teachers in the system of methodological work through the use of a certain methodological system. Based on the goal, the model implementation involves solving the following tasks: involvement of specialists in related professions in cooperation with the methodological association, organization of the educational process on a dialogical basis; testing, adaptation of new innovative technologies, online educational resources to ensure an individual vector of the level of development of primary school teachers' professional competence in the system of methodological work, etc.

The model consists of the following components: conceptual and target, content, technological, adaptive and effective. Particular attention was paid to: creating conditions for the development of teachers' professional competence in the system of methodological work through the introduction of innovative educational technologies and a virtual interactive methodological cabinet (posted on the Genially online platform, which allows organizing information and methodological support for teachers using network resources); implementation of ensuring an individual trajectory of methodological work in primary school (introduction of a special course "Development of Professional Competence of Primary School Teachers"). All of the mentioned is a derivative of the implementation of the model above.

An important achievement of the dissertation research is the developed tools for determining the level of development of teachers' professional competence in the system of methodological work of primary school. In particular, these are the

developed and theoretically substantiated factor and criterion models: analysis of the state of methodological work on the development of primary school teachers' professional competence; assessment of the level of development of primary school teachers' professional competence in the system of methodological work. These models allow to quantify the results of the work of an educational institution on the formation of relevant competencies, which can significantly improve the process of providing quality educational services. Factor-criterion models were used to confirm the effectiveness of the author's model of developing teachers' professional competence in the system of methodological work of primary school in the process of pedagogical experiment.

The effectiveness of the developed and theoretically substantiated model of developing teachers' professional competence in the system of methodological work of primary school was proved in the process of conducting a classical pedagogical experiment. The pedagogical experiment allowed us to confirm the assumption that the level of development of primary school teachers' professional competence in the system of methodological work will change through the introduction of an appropriate model by using a certain methodological system. The analysis of the obtained experimental data proved that the general indicators of the parameters of determining the effectiveness in the EG increased by 14.5%, in particular, the first parameter - the degree of ensuring the conditions of methodical work - the increase is 0.03, the second parameter - the degree of achieving the goal of methodical work - 0.02, the third parameter - the degree of manifestation of the effectiveness of primary school teachers - 0.03. It was then that the parameters for determining the effectiveness of the CG increased by 0.01, 0.01, and 0.01, respectively. The overall assessment of the CG parameters increased by 5.4 %. It was stated that the general indicators of the levels of development of the criteria of professional competence have changed: according to the information and technological criterion, the percentage of respondents in the CG increased by 13.4%, in the EG by 35.3%; according to the adaptive and activity criterion, the percentage of respondents in the CG increased by 10%, in the EG by 18%; by the

communicative-pedagogical criterion, the percentage of respondents in the CG increased by 8%, in the EG by 16.8%; by the analytical-reflective criterion, the percentage of respondents in the CG increased by 7.7%, in the EG by 22%. Thus, the EG showed positive dynamics in terms of the levels of formation of the criteria of primary school teachers' professional competence in the system of methodological work. No significant dynamics was found in the control group. The analysis of the experiment's effectiveness involved the use of mathematical statistics methods. For the reliability of the results of the pedagogical experiment, the Pearson's statistical criterion χ^2 was applied.

The result of the scientific research is to provide primary school teachers with an effective model for the development of teachers' professional competence in the system of methodological work of primary school, which can be used for their self-development; to outline ways to optimize the work of methodological associations of primary school teachers; a special course that can be implemented in advanced training courses, etc. It should be noted that the research has revealed the need to further increase attention to research in the field of developing the professional competence of primary school teachers in the system of methodological work of primary schools.

The practical significance of the results of the research is that a special course "Development of Professional Competence of Primary School Teachers in the System of Methodological Work" has been developed; a virtual interactive methodological room that allows organizing information and methodological support for primary school teachers using the interactive online platform Genially (theoretical and practical assistance to primary school teachers in organizing methodological work in an educational institution to improve their professional competence).

Keywords: competence, professional competence, primary school teacher, pedagogical conditions, adaptation, system, methodical work, model, parameters, factors, criteria, factor-criterion model.